

РОЗВИТОК РЕГІОНАЛЬНОЇ ЕКОНОМІКИ

Н.Т. РУДЬ,

доцент, докторант, Луцький національний технічний університет

Регіональна політика інфраструктурного забезпечення інноваційних процесів: обґрунтування вибору

Розроблені основи формування політики інфраструктурного забезпечення інноваційних процесів у регіонах на основі оцінки інноваційних процесів та процесів трансферу знань. Це передбачає активізацію науково-інноваційної діяльності в регіонах, цілеспрямоване формування якісно нової структури економіки регіону, зменшення диспропорцій у розвитку міжгалузевих і міжрегіональних господарських комплексів та окремих галузей.

Ключові слова: інноваційна інфраструктура, інноваційний процес, трансфер знань, політика, регіон.

Разработаны основы формирования политики инфраструктурного обеспечения в регионах на основании оценки инновационных процессов и процессов трансфера знаний. Это предусматривает активизацию научно-инновационной деятельности в регионах, целенаправленное формирование качественно новой структуры экономики региона, уменьшение диспропорций в развитии межотраслевых и межрегиональных хозяйственных комплексов и отдельных отраслей.

Ключевые слова: инновационная инфраструктура, инновационный процесс, трансфер знаний, политика, регион.

The guidelines for the development of the infrastructure policy of innovative processes in regions based on the innovative processes evaluation and knowledge transfer processes are worked out. This presupposes the activation of scientific and innovative activity in the regions, purposeful formation of the qualitatively new structure of the regional

economy, reduction of the disparities in the development of intersectorial and interregional economic complexes and separate sectors.

Keywords: innovative infrastructure, innovative process, knowledge transfer, policy, region.

Постановка проблеми. На сучасному етапі становлення інноваційної моделі розвитку регіону зростає роль інноваційної інфраструктури, метою якої є налагодження ефективного співробітництва науки, виробництва і ринку. Актуальність даного питання особливо гостро постала останнім часом у зв'язку з розривом раніше існуючого механізму співпраці науково-дослідних, навчальних інститутів та промислових підприємств, недостатнім фінансуванням наукової сфери, відсутністю державної підтримки просування об'єктів інтелектуальної власності на вітчизняному ринку і ринках іноземних держав.

Аналіз досліджень та публікацій з проблеми. Питання формування регіональної інноваційної політики як інструменту державного регулювання економіки привертають увагу значної кількості науковців, серед яких М. Долішній, Є. Бойко, С. Іщук [1, с. 48]; О. Веселовська [2, с. 16]; Л. Гурієва [3, с. 22], О. Жихор [4, с. 135, 136]; А. Румянцев [5, с. 47]; Т. Том'юк [6, с. 43], М. Федотов [7, с. 42, 43], Л. Федулова [8, с. 39; 9, с. 112], І. Яненкова [10, с. 84]. Формування регіональної політики інфраструктурного забезпечення інноваційних процесів не знайшло відображення у працях учених.

РОЗВИТОК РЕГІОНАЛЬНОЇ ЕКОНОМІКИ

Мета статті – розробка концептуальних основ формування регіональної політики інфраструктурного забезпечення інноваційних процесів.

Виклад основного матеріалу. Метою регіональної політики інфраструктурного забезпечення інноваційного процесу (РПІЗП) є формування та розвиток системи інноваційної інфраструктури на території регіону, що забезпечить його стійкий збалансований економічний розвиток за рахунок створення умов для зростання інноваційного потенціалу і конкурентоспроможності регіону, виходя інноваційної продукції на внутрішній і зовнішній ринки.

Для досягнення поставленої мети необхідне вирішення таких завдань:

- створення і розвиток організацій інноваційної інфраструктури;
- формування механізмів підтримки організацій інноваційної інфраструктури;
- створення умов для розвитку організацій інноваційної інфраструктури;
- стимулювання попиту на наукові розробки з боку підприємств регіону.

Принципами формування РПІЗП вважаємо:

- відповідність підтримуваних інноваційних розробок регіону основним напрямам інноваційного розвитку в Україні і світовій економіці;
- створення умов для максимально швидкої реалізації інноваційних проектів і переведення їх на режим самоокупності;
- взаємодію організацій інноваційної інфраструктури;
- забезпечення довгострокової бюджетної і соціальної ефективності інноваційно-активних організацій і інноваційних проектів;
- забезпечення відповідності напрямів розвитку організацій інноваційної інфраструктури потребам економіки регіону;
- розповсюдження серед підприємств регіону ефективних технологій інноваційного менеджменту і фінансування інноваційних проектів;
- забезпечення гнучкості системи інноваційної інфраструктури, її відповідності змінним зовнішнім умовам.

РПІЗП передбачає підвищення ефективності взаємодії всіх учасників інноваційного процесу шляхом формування, розвитку, нарощення та підтримки інноваційного потенціалу регіону, підсилення і розвитку економічних зв'язків між різними суб'єктами господарювання, встановлення коопераційних зв'язків між регіонами.

Виходячи з різних рівнів інноваційних процесів регіонів держави пропонується вибір типу РПІЗП. Розробці РПІЗП має передувати визначення критеріїв вибору її типу. Це сукупність ознак, які є визначальними для вибору типу РПІЗП. Враховуючи проведений дослідження, критерієм вибору вважатимемо рівень інтегрального індексу інноваційного процесу регіону. Емпіричні дослідження показують, що інфраструктурне забезпечення інноваційних процесів досить змі-

нюються залежно від групи регіонів. За величиною інтегрального індексу регіонів можна виділити регіони з низьким, середнім, високим і дуже високим значенням показника. Проведений нами аналіз особливостей інноваційних процесів в регіонах України дає уявлення про інноваційний розвиток регіонів держави (див. табл.). Розрахунки показали значну територіальну асиметрію рівнів інноваційних процесів регіонів.

Структура інноваційного процесу в регіоні є неоднорідною, що зумовлено специфікою сполучення умов і факторів конкретної території. До основних ознак і параметрів інноваційного процесу ми віднесли: характеристику стадії генерації знань, освоєння знань, використання інновацій і як взаємозв'язок між ними стадію трансферу знань.

Для оцінки рейтингу регіонів за показниками інтегральних індексів використано 27 регіонів і на цій основі – кластеризацію регіонів України за станом інноваційних процесів. Статистичні дані використано за 2000–2009 роки, що дало змогу виокремити такі сталі групи регіонів (використаємо розподіл на групи за 2009 рік).

Група 1 – це регіони з дуже високим рівнем розвитку інноваційних процесів. Такий тип розвитку інноваційних процесів, властивий м. Києву та Харківській області, утворений величезним науково-виробничим потенціалом, який складається з розвиненої технічної бази та висококваліфікованих робітників, техніків, конструкторів і технологів, інших фахівців виробничої сфери; значними експортним та науковим потенціалом, розгалуженою (порівняно з іншими регіонами) інноваційною інфраструктурою, що здатна підтримувати інноваційний потенціал.

Групу 2 формують високорозвинені індустріальні Дніпропетровська, Донецька, Запорізька, Івано-Франківська, Львівська, Миколаївська, Полтавська, Сумська області з відносно високими параметрами інноваційного розвитку, за безпеченості кваліфікованими кадрами та порівняно достатньою інноваційною інфраструктурою для нарощення інноваційного потенціалу.

Група 3 – АР Крим, Вінницька, Закарпатська, Київська, Кіровоградська, Луганська, Одеська, Тернопільська, Херсонська, Черкаська, Чернівецька, Чернігівська області та м. Севастополь – регіони промислово-аграрної спеціалізації, переважно середнього рівня соціально-економічного розвитку, із окремими високими параметрами науково-технічного розвитку. Цю групу формують регіони з рівнем розвитку вищим від середньоукраїнського. Доречно зазначити, що характерними ознаками цих регіонів є те, що їхня економіка зазнала спаду виробництва, тривалий час зберігає невисокі темпи виробництва й потребує значних інвестицій для його відновлення та диверсифікованості, розвитку інноваційної інфраструктури.

Група 4 включає регіони, які утворюють Волинська, Житомирська, Рівненська, Хмельницька області, що традиційно мають низький рівень розвитку економіки й життя насе-

РОЗВИТОК РЕГІОНАЛЬНОЇ ЕКОНОМІКИ

Сумарний інтегральний індекс інноваційних процесів та рейтинг регіонів України*

Регіони	2000		2005		2007		2008		2009	
	індекс	рейтинг								
АР Крим	0,485	18	0,548	10	0,517	14	0,452	18	0,423	20
Вінницька	0,495	15	0,328	24	0,555	8	0,387	21	0,426	19
Волинська	0,492	16	0,295	27	0,352	25	0,412	20	0,329	24
Дніпропетровська	0,628	3	0,620	4	0,609	4	0,600	5	0,590	7
Донецька	0,622	4	0,608	5	0,582	6	0,601	4	0,581	9
Житомирська	0,490	17	0,385	20	0,378	22	0,351	24	0,308	26
Закарпатська	0,384	24	0,344	22	0,355	24	0,300	26	0,420	21
Запорізька	0,615	5	0,622	3	0,624	3	0,629	3	0,610	3
Ів.–Франківська	0,429	20	0,520	11	0,555	10	0,554	7	0,606	4
Київська	0,522	12	0,453	15	0,532	11	0,513	9	0,513	14
Кіровоградська	0,242	27	0,444	17	0,528	13	0,466	17	0,517	13
Луганська	0,533	11	0,505	13	0,529	12	0,545	8	0,511	15
Львівська	0,556	10	0,513	12	0,586	5	0,492	12	0,583	8
Миколаївська	0,571	7	0,577	7	0,414	21	0,496	11	0,594	6
Одеська	0,309	26	0,582	6	0,507	15	0,429	19	0,402	23
Полтавська	0,570	8	0,572	9	0,559	9	0,485	14	0,559	10
Рівненська	0,366	25	0,322	26	0,299	26	0,337	25	0,316	25
Сумська	0,601	6	0,570	8	0,575	7	0,594	6	0,601	5
Тернопільська	0,393	23	0,331	23	0,417	20	0,502	10	0,504	16
Харківська	0,748	2	0,748	2	0,741	2	0,743	2	0,785	2
Херсонська	0,512	14	0,490	14	0,476	18	0,485	15	0,532	11
Хмельницька	0,409	22	0,324	25	0,259	27	0,252	27	0,267	27
Черкаська	0,477	19	0,364	21	0,473	19	0,382	22	0,457	18
Чернівецька	0,513	13	0,413	18	0,484	17	0,476	16	0,520	12
Чернігівська	0,558	9	0,453	16	0,490	16	0,486	13	0,492	17
Київ	0,782	1	0,859	1	0,855	1	0,846	1	0,823	1
Севастополь	0,418	21	0,408	19	0,362	23	0,359	23	0,418	22
Макс. значення	0,782		0,859		0,855		0,846		0,823	
Мін. значення	0,242		0,295		0,259		0,252		0,267	

* Розраховано автором (жирним вказані найнижчі індекси).

лення. Це території переважно індустріально–аграрної й аграрної спеціалізації, з низькою інтенсивністю господарської діяльності, мало диверсифікованою галузевою структурою промисловості. Характерними їхніми особливостями є чітко окреслені ознаки депресивності та кризовості інноваційних процесів. Ці регіони вже не в змозі самостійно вийти з кризи і мають потребу в державній протекціоністській підтримці. Причому значення інтегрального індексу інноваційних процесів кризових районів на 15–20% нижче від середньоукраїнського показника, що потребує формування базових елементів інноваційної інфраструктури.

Розв'язання викладених пропозицій нівелювання диспропорції інноваційного розвитку регіонів за рахунок реалізації РПІЗП сприятиме прискоренню трансформаційних процесів переходу регіонів України на постіндустріальні засади. Відповідно до проведеної типології обирається той чи інший тип РПІЗП.

Для регіонів, що належать до IV групи, слід обрати РПІЗП, спрямовану на формування інноваційного потенціалу регіону; для III групи регіонів доцільно обрати регіональну політику, спрямовану на розвиток їх інноваційного потенціалу; для регіонів, що належать до II групи – політику, спрямовану на нарощення інноваційного потенціалу регіону; для регіонів, що належать до I групи – політику, спрямовану на підтримку інноваційного потенціалу регіону.

З урахуванням виокремлених особливостей інноваційних процесів доцільно окреслити специфічні характеристики РПІЗП.

Регіональна політика інфраструктурного забезпечення (РПІЗ) формування інноваційного потенціалу регіону являє собою сукупність спланованих дій органів регіонального управління, спрямованих на структурні інноваційні перетворення економіки регіону з урахуванням його потенційних можливостей, попуту ринку з метою зменшення рівня територіальної диференціації інноваційних процесів регіонів.

Основними напрямами РПІЗ формування інноваційного потенціалу регіону є:

- структурна трансформація економіки регіону в напрямку розвитку некапіталістичного виробництва; сприяння становленню малого і середнього інноваційного бізнесу;
- формування інтелектуального капіталу;
- створення фінансових інституцій для функціонування інноваційних процесів.

Модернізація структури економіки регіонів четвертого типу на інноваційних засадах можлива за умови формування механізмів регіонального освоєння науково–інноваційної діяльності; інноваційного перерозподілу робочої сили; удосконалення галузевої структури промислового виробництва за рахунок розвитку наукомістких, екологічно чистих виробництв; збільшення місткості сфери прикладання праці за

РОЗВИТОК РЕГІОНАЛЬНОЇ ЕКОНОМІКИ

рахунок раціональної спеціалізації природних зон; комплексного і ефективного освоєння рекреаційних ресурсів, розвитку індустрії туризму і рекреації; технічного переоснащення підприємств легкої, харчової та переробної промисловості; розвитку виробництва будівельних матеріалів, скляних, фаянсовых виробів на базі власної сировини із застосуванням маловідходних наукомістких технологій тощо.

Неefективна структура економіки призводить до перевитрат природних ресурсів і водночас не задовольняє основних потреб економіки, наприклад в інвестиційних ресурсах. Структурна переорієнтація економіки регіонів держави пов'язується з необхідністю прискорення темпів науково-технічного прогресу, нових форм і методів організації та управління інноваційними процесами, розширення можливостей адаптації різних сфер економіки країни та її регіонів до потреб внутрішнього та зовнішнього ринку.

Таким чином, даний тип політики передбачає оновлення структури його економіки регіону, в тому числі ліквідації діяльності нерентабельних підприємств, які не здатні швидко реагувати на вимоги регіонального ринку. Здійснювати структурну перебудову доцільно як шляхом розвитку нових напрямів функціонування економіки регіону з наданням переваги підприємствам зі швидкими темпами економічного обороту, високим ринковим попитом, так і шляхом перебудови існуючих базових виробництв регіону, зниження енерго- та матеріалоємності виробництва. Регулювання інноваційного підприємництва шляхом застосування різного роду регіональних преференцій (податкових пільг, цільових субсидій, звільнення від місцевих платежів, надання кредитів під гарантії органів влади);

Формування системи генерації знань передбачає створення науково-дослідних, технологічних, конструкторських підрозділів для наукових досліджень з їх орієнтацією на потреби регіону, підготовку висококваліфікованих спеціалістів шляхом відкриття необхідних регіону спеціальностей в регіональних вузах. Інвестування в освіту формує передусім інтелектуальну складову інноваційного потенціалу регіону, поліпшуєчи якість, підвищуючи рівень і запас знань людини. При цьому створюється не лише початковий необхідний для життя в регіоні запас інтелектуального капіталу, а й формується база для подальшого розвитку та збагачення цього капіталу.

Слід зазначити, що реалізація РПІЗ формування інноваційного потенціалу регіону вимагає суттєвої державної підтримки його формування за рахунок створення різного роду організаційних структур для активізації інноваційних процесів.

Серед інструментів державного стимулювання процесів формування інноваційного потенціалу регіонів можна виділити такі, як розробка програм підтримки регіонів із низьким рівнем інноваційного потенціалу; вироблення чіткого порядку формування, розгляду, затвердження, фінансування та контролю за виконанням програм підтримки таких регіонів; забезпечення фінансової допомоги шляхом прямих державних інвестицій та трансфертів з державного бюджету;

встановлення спеціального режиму інвестиційної та інноваційної діяльності для суб'єктів господарювання, що реалізують проекти в пріоритетних видах економічної діяльності регіону, створюють нові робочі місця; поширення дії інвестиційного податкового кредиту на підприємства регіонів, які функціонують переважно в інноваційних секторах; ініціювання створення місцевою владою регіональних інноваційних структур, надання їм юридичних, консультаційних, ділових та інших послуг, допомога в пошуку партнерів, укладання угод під гарантії регіональних органів влади, захист інтересів наукових організацій тощо.

Для вказаних регіонів має бути створена інноваційна інфраструктура, спрямована на формування інноваційного потенціалу, що передбачає залучення центрів науково-технічної інформації, створення консультаційних центрів, консалтингових фірм в кожному місті, районі з метою забезпечення інноваційного бізнесу достовірною, вчасною, достатньою інформацією про сучасний стан розвитку науки і технологій; створення інноваційних бізнес-інкубаторів для підтримки новаторів, винахідників, малого інноваційного бізнесу; створення органами регіональної влади регіональних інноваційних та гарантійних фондів; проведення конкурсів, виділення грантів новаторам, раціоналізаторам, вченим для освоєння їхніх інноваційних ідей; підготовка кадрів у сфері інноваційного менеджменту, маркетингу.

Мережа вказаних структур має працювати з проектами на початкових стадіях інноваційного процесу і повинна функціонувати в податкових адміністраціях, центрах зайнятості, офісах комерціалізації при ВНЗ, патентно-ліцензійних підрозділах підприємств або створених на їх місцях відділах трансферу технологій.

Акумулювання вільних коштів на формування елементів інноваційної інфраструктури за рахунок оптимізації управління бюджетом області, його планування та виконання, підтримка структурної збалансованості в часі дохідної та витратної частин бюджету.

Ініціація створення галузевих банків та формування кредитних інноваційних спілок; кредитних спілок у сільській місцевості для фінансування нововведень у сільському господарстві; венчурних фірм; підтримка фінансового лізингу, франчайзингу; сприяння акумуляції коштів у приватних, акціонерних, громадських, міжнародних структурах.

Організація постійно діючих науково-технічних ярмарків, виставкових комплексів зі стендами нових розробок наукових установ, нової продукції підприємств, бізнес-планів інноваційних пропозицій.

Ініціювання створення місцевою владою регіональних інноваційних структур, надання їм юридичних, консультаційних, ділових та інших послуг, допомога в пошуку партнерів, укладання угод під гарантії регіональних органів влади, захист інтересів наукових організацій тощо.

Регіональна політика інфраструктурного забезпечення розвитку інноваційного потенціалу регіону являє собою су-

купність спланованих дій органів регіонального управління, спрямованих на розвиток якісних та кількісних параметрів інноваційного розвитку його економіки на основі трансфертических механізмів. Основними напрямами реалізації такого типу регіональної політики є:

- часткова структурна перебудова економіки регіону; за-лучення малого і середнього бізнесу до інноваційного підприємництва;
- активізація ринку досліджень і розробок;
- підвищення рівня трансферу знань;
- заличення інтелектуального потенціалу до використання.

Політика регіонів третього типу має включати: розвиток виробництв, що компенсують розірвані технологічні ланцюги та створюють в економіці регіонів необхідні замкнені виробничі цикли; зростання виробництва інноваційної продукції за рахунок технічного переоснащення виробничих потужностей, розробки та впровадження сучасних високоефективних ресурсоощадних та екологічно безпечних технологій; створення нових наукомістких робочих місць в машинобудуванні і металообробці, верстатобудуванні, приладобудуванні, медичній галузі; поглиблення інтеграції науки, освіти і виробництва з метою підвищення якості підготовки фахівців для нових високотехнологічних напрямів.

При формуванні РПІЗ розвитку інноваційного потенціалу для регіонів третього типу доцільно реалізувати комплекс організаційно-економічних заходів, спрямованих на освоєння виробництва продукції нових поколінь, яка користується попитом за кордоном за допомогою закупівлі ліцензій на високоефективні новітні технології. У подальшому в регіоні буде створюватися і розвиватися власний інноваційний потенціал. А для використання наявного інноваційного потенціалу освоювати випуск наукомісткої високотехнологічної продукції, що вироблялася раніше у високорозвинених країнах.

Рациональне сполучення державного сектора з підприємницьким дієвим засобом ефективно використовувати основні елементи політики розвитку, активізувати науково-інноваційну діяльність, наростили обсяги виробництва наукомісткої продукції. Основним завданням даної політики має стати закріплення позитивних тенденцій в інноваційному розвитку, створення науково-технічних та інституційних передумов для кардинального технологічного переозброєння економіки та суттєвого зростання частки сучасної високотехнологічної продукції, конкурентоспроможності на світових ринках товарів, послуг, технологій.

Часткова структурна перебудова економіки регіону передбачає зміну спеціалізації та розширення кооперації виробництва. Спеціалізація зумовлює розширення кооперації виробництва. Це, у свою чергу, сприяє розширенню територіальної спеціалізації регіонів держави. Водночас здійснення структурної перебудови економіки регіону вимагає створення сприятливого інвестиційного клімату. В зв'язку з цим необхідно активізувати діяльність служб маркетингу, регіональних органів управління щодо визначення і вибору рен-

табельних напрямів розвитку економіки регіону та стимулювання заличення інвестицій у регіон, що сприятиме розширенню його виробництва на основі створення і освоєння інноваційних продуктів.

Важливе місце в системі РПІЗ розвитку інноваційного потенціалу регіону належить регіональному маркетингу, який дозволяє виявити потреби регіону в інноваціях. Регіональний маркетинг дозволяє здійснити позиціонування регіону стосовно інших регіонів, сформувати програму створення його інноваційних переваг. Інноваційні переваги регіону повинні спрямовуватись на розвиток тих видів економічної діяльності, які мають можливість сформувати розвиток інноваційного потенціалу регіону за рахунок створення технології та технологій, що репрезентують сучасні технологічні уклади, модернізації виробничих потужностей провідних галузей економіки регіону з орієнтацією на ресурсозбереження, налагодження імпортозаміщуючих виробництв для потреб внутрішнього ринку та випуску експортноорієнтованої продукції з високою часткою доданої вартості. Підтримка зарубіжних ліцензійних виробництв (високотехнологічної продукції) у разі розміщення замовлень на підприємствах регіону і використання місцевих трудових ресурсів.

Розвиток інноваційних переваг передбачає раціональне використання ресурсів регіону, створення передумов для підтримки підприємництва та інноваційної інфраструктури, вдосконалення методів управління економікою регіону. Важливе значення у розвитку інноваційних переваг належить підсистемі генерації знань, основне завдання якої – використання інтелектуального потенціалу і його трансфер.

Створення офісів комерціалізації розробок для передачі об'єктів інтелектуальної власності (центрів, відділів трансферу технологій) як в організаціях вищої школи, так і в академічних інститутах є одним із основних елементів побудови інноваційної інфраструктури регіону. Центр трансферу технологій працює з реально існуючими проектами на стадіях отримання експериментальних зразків та маркетингу продукції і надає додаткові послуги фірмам.

Дійсно, однією із причин інтенсивного розвитку інноваційної діяльності в США і Великобританії є те, що практично в усіх університетах цих країн є офіси комерціалізації технологій, які відповідають за роботу з результатами інтелектуальної власності і виробничими партнерами. Таким чином, відбувається розподіл функцій: вчені займаються науковими розробками; професіонали (інноваційні, технологічні менеджери) – ринком. Важливо тільки, щоб всі сторони (наукові організації, автори, офіси комерціалізації, виробники) були економічно зацікавлені в процесі комерціалізації, тоді ймовірність успіху значно зросте.

За таких умов інноваційні переваги одержують ті регіони держави, котрі створюють інтелектуальні технології та системи, програмне забезпечення, консалтингові та юридичні послуги, нові економічні моделі, сценарії та інше. Обов'язковим є розвиток власних дослідних центрів, навчальних закладів,

РОЗВИТОК РЕГІОНАЛЬНОЇ ЕКОНОМІКИ

потужних експертних компаній, що здійснюють патентування та ліцензування нових ідей, і мережа маркетингових, трейдингових та провайдерських компаній, які виводять на світові ринки наукомістку продукцію.

Інноваційна інфраструктура для таких регіонів має формуватись на створенні центрів трансферу технологій, інноваційно-технологічних центрів, перепідготовці спеціалістів у сфері технологічного, енергетичного аудиту, використанні лізингу, коштів населення, пенсійних фондів. Здійснення кадрового забезпечення інноваційних процесів за допомогою семінарів, тренінгів, а також через відновлення на підприємствах регіону патентно-ліцензійних підрозділів у вигляді нової організаційної форми – відділів трансферу технологій. Координація науково-інноваційної діяльності в регіоні через формування власної інноваційної стратегії розвитку кожного регіону обласного рівня, а в рамках області – кожного адміністративного району, міста, в тому числі інноваційної інфраструктури.

Регіональна політика інфраструктурного забезпечення нарощення інноваційного потенціалу регіону являє собою сукупність спланованих дій органів регіонального управління, спрямованих на технологічне переоснащення виробництва, встановлення стійких зв'язків в системі «наука–виробництво–ринок». Основними напрямами реалізації такого виду політики є:

- технологічне переоснащення виробництва;
- просування інноваційної продукції до споживача;
- розвиток інноваційної інфраструктури.

Інноваційний формат політики нарощення інноваційного потенціалу регіонів–переслідувачів має передбачати: зосередження ресурсів на розвитку фундаментальних і прикладних досліджень та розробок, розвитку наукомістких виробництв із значним експортним потенціалом, в першу чергу, в авіа– та верстатобудуванні, електронній, медичній і поліграфічній галузях промисловості; зростання виробництва товарів народного споживання високої технічної складності; задоволення внутрішнього платоспроможного попиту у сфері сучасних інформаційних послуг; збільшення масштабу та розширення складу перспективних технологій на серединних і завершальних стадіях технологічного циклу; створення і освоєння виробництва ресурсозберігаючої техніки; широке застосування переробки та залучення у виробництво промислових, будівельних та побутових відходів; розвиток інноваційної інфраструктури, яка б із залученням промислового, банківського та торговельного капіталу поєднувала стадії «освіта–наука–виробництво».

Створення у регіоні високотехнологічного виробничого сектора на основі вибраної ключової спеціалізації шляхом концентрації виробничих підприємств, освітніх, наукових організацій, зокрема з інших регіонів України і з–за кордону.

Наукомісткі галузі утворюють сьогодні лідеруючу групу в економіці розвинених країн, є основним локомотивом економічного зростання та позитивної динаміки інших показників соціально–економічного розвитку.

Це потребує вдосконалення механізму функціонування відкритої до світового ринку економіки регіону та стимулювання формування однобічної залежності економіки регіону від світового господарства, поглиблення спеціалізації регіональних товаровиробників, переведення структури економіки регіону з моноспеціалізованої до поліспеціалізованої, в тому числі за рахунок створення регіональних наукових парків, які сприятимуть стимулюванню та розвитку економіки, залученню висококваліфікованих працівників і зростанню частки високотехнологічних виробів, використанню власних інноваційних переваг.

Ринкова напрямленість інноваційних процесів регіону передбачає пошук ніш світового ринку, які мають відповідати потенціалу та потребам економіки регіону, розробці механізмів поступового переходу від експорту сировини, напівфабрикатів з незначним рівнем переробки вхідної сировини і товарів з низькою питомою вагою валового регіонального продукту до високотехнологічних товарів, під час виробництва яких буде використовуватись висококваліфікована робоча сила; усунення залежності економіки регіону від імпортних товаровиробників. Відомо, що в експорті України переважають товари з низьким ступенем обробки (сировина та напівфабрикати), а в імпорті – продукція з високим ступенем обробки. Орієнтація економіки України на пріоритетне обслуговування зовнішнього ринку, яка спостерігається нині, робить економіку регіонів надзвичайно вразливою від світових економічних криз, а крім того, не сприяє зміні існуючої нераціональної структури промисловості і структурній перебудові виробничого комплексу у напрямі розвитку високотехнологічних галузей та виробництв.

Головною проблемою інноваційного розвитку регіонів цієї групи в даний час є відсутність зв'язків між основними учасниками інноваційного процесу, інформаційна непрозорість і низька мотивація до розробок, фінансування і комерціалізації інновацій. Ядром інноваційної інфраструктури є технопарки, які можуть вирішити вказані проблеми.

На підставі аналізу наявного досвіду зі створення технопарків в Україні можна виділити такі чинники, що сприяють їх формуванню:

- присутність в регіоні науково–дослідних установ;
- наявність кваліфікованих фахівців виробничої сфери, що мають досвід впровадження нової техніки і технологій;
- можливість придбання або найму в оренду на пільгових умовах ділянки землі і виробничих приміщень;
- наявність технологічної інфраструктури, розвиненої індустрії ділових послуг;
- наявність джерел ризикового капіталу.

Дуже важлива допомога, яку надають технопаркам місцеві і центральні органи влади у вигляді безвідплатного фінансування, пільгового виділення земель, податкових пільг. Стимулювання інновацій шляхом розміщення в технопарках чи на підприємствах бізнес–інкубаторів державних замовлень від регіональної адміністрації, передача збиткової ко-

мунальної власності інноваційним структурам, відстрочка сплати патентних мит по ресурсозберігаючих винаходах.

Технологічні парки визначать орієнтацію досліджень на потреби регіону; забезпечать найменший термін виведення інновацій на ринок (з моменту їх створення); сприятимуть створенню саме конкурентоспроможних інновацій, а не тільки тих, які можна реально виробити. Створення технологічних (наукових) і індустріальних парків, підвищення кваліфікації в інноваційній сфері, включення регіональної системи інформації в українську мережу трансферу технологій, залучення приватного капіталу в формі державно–приватного партнерства дасть можливість таким регіонам швидкими темпами нарощувати свій інноваційний потенціал.

Регіональна політика інфраструктурного забезпечення підтримки інноваційного потенціалу регіону – комплекс заходів органів регіонального управління, спрямованих на забезпечення підтримки на базі високих технологій випуску інноваційної продукції шляхом використання власного інноваційного потенціалу, а також спланованих дій, спрямованих на активізацію і взаємодію всіх підсистем інноваційного процесу з метою формування регіональної інноваційної системи. Основними напрямами такого типу політики підтримки інноваційного потенціалу регіону є:

- зміцнення, збереження та розвиток існуючих тенденцій розвитку економіки регіону;
- створення ефективних зв'язків між учасниками інноваційного процесу: формування регіональної інноваційної системи;
- підвищення рівня використання знань, їх дифузія у регіоні з низьким потенціалом.

Цей тип політики покликаний забезпечувати утримання високого рівня інноваційного потенціалу регіону та створення нових передумов для його підвищення. Він передбачає спрямування зусиль на підтримку збалансованого, диверсифікованого розвитку економіки регіону, активізацію науково–інноваційної діяльності, підвищення ролі фінансово–кредитних механізмів, розширення вітвів розвитку регіону.

Інноваційна політика соціально–економічного розвитку м. Києва та Харківської області має передбачати реалізацію максимально можливого використання наукового потенціалу, створення центрів досліджень різних форм власності на базі існуючих наукових організацій або шляхом об'єднання найбільш продуктивних наукових груп з різних організацій.

Зберегти високий рівень розвитку економіки регіону можна за рахунок реалізації інноваційної продукції за межі України, розвитку наукомістких виробництв та інтенсивного використання інтелектуального, виробничого і ринкового потенціалів. Така модель передбачає розбудову ефективної регіональної інноваційної системи. Поступове підвищення в експорті частки високих технологій, зменшення експорту сировини шляхом створення замкнутих виробничо–технологічних циклів, розширення міжнародної співпраці на всіх стадіях інноваційного процесу, створення спільніх підпри-

ємств на базі вітчизняних та іноземних інвестиційних ресурсів, що дасть змогу збільшити кількість робочих місць та забезпечити належний рівень життя населення регіону. Регіональна переорієнтація зовнішньої торгівлі, розширення доступу іноземного капіталу на національні ринки створять сприятливі умови для налагодження взаємовигідних зв'язків із зарубіжними партнерами, розширення товарообміну, залучення сучасних технологій, передового досвіду, кредитів, інвестицій тощо. Водночас активізація інноваційних процесів у регіонах передбачає обмеження імпорту товарів, що сприятиме підтримці регіонального товаровиробника, наданню переваг імпорту високих технологій, закупівлі ліцензій для виробництва наукомісткої продукції.

Крім того, така політика надасть можливість створити інноваційну модель розвитку, яка забезпечить підтримку інноваційного потенціалу та його використання з метою виробництва інноваційної конкурентоспроможної продукції, а завдяки цьому – зростання валового регіонального продукту регіонів. Важливе значення при цьому належить створенню адекватної інфраструктури інноваційного розвитку регіонів з метою розвитку взаємодії малого, середнього і крупного інноваційного бізнесу через стимулювання діючих та створення нових інноваційних форм організації бізнесу, науки і влади. Для таких регіонів необхідним є створення складних мережевих структур, а саме: науково–виробничих кластерів, технополісів, зон високих технологій, наукоградів; стажування та тренінгові системи оновлення знань; приєднання до російської мережі трансферу технологій; залучення іноземних інвестицій під заставу об'єктів інтелектуальної власності.

Створення технополісу передбачає реалізацію нового підходу до регіонального розвитку, який полягає в тому, що органам місцевого самоврядування надається велика самостійність, а житлові комплекси і промислові зони великих міст «розвантажуються» завдяки активнішому розвитку виробничої і соціально– побутової інфраструктури передміст. В окремих випадках створення технополісу передбачає створення абсолютно нового міста з сучасними дослідницькими центрами і виробництвами, висококваліфікованими кадрами, навчальними закладами, мережами комунікацій, житловими масивами тощо.

Сприяння міжнародній науково–технічній та інноваційній кооперації (створення спільніх інноваційних підприємств, міжнародний трансфер технологій, обмін науковцями, сприяння в пошуку зарубіжних засновників).

Таким чином, кожна підгрупа регіонів держави повинна формувати власну РПІЗ формування, розвитку, нарощення та підтримки інноваційного потенціалу регіону, реалізуючи відповідні пріоритети та заходи. При цьому слід зауважити, що кожне наступне інфраструктурне забезпечення інноваційних процесів в регіонах буде доповнюватись структурними елементами уже попередньо сформованої інноваційної інфраструктури.

РОЗВИТОК РЕГІОНАЛЬНОЇ ЕКОНОМІКИ

Запропоновані заходи для різних типів політики дозволяють вирішити проблеми щодо формування, розвитку, нарощення та підтримки інноваційного потенціалу регіонів держави, проте для реалізації даної політики, контролю за її виконанням необхідно розглянути послідовність етапів її виконання.

Висновки

Кожний регіон має самостійно формувати РПІЗП, розробляти заходи з її реалізації, враховуючи насамперед свій інноваційний потенціал і перспективи економічного зростання, оскільки саме науково-технічний прогрес, використання інформаційно-комунікативних технологій, інтелектуалізація основних факторів виробництва, пошук альтернативних джерел фінансування, створення інноваційної інфраструктури будуть визначати в перспективі рівень його розвитку.

Література

1. Долішній М. Організаційно-економічні напрямки активізації інноваційної діяльності в Україні: регіональний аспект / М. Долішній, Є. Бойко, С. Іщук // Регіональна економіка. – 2004. – № 1. – С. 48–54.
2. Веселовська О.Є. Удосконалення системи управління інвестиційним і інноваційним розвитком регіонів / О.Є. Веселовська // Проблеми науки. – 2005. – № 5. – С. 15–20.

3. Гуриєва Л.К. Система стратегій в государственном регулировании инновационной деятельности регионов / Л.К. Гуриєва // Инновации. – 2006. – № 3. – С. 22–27.

4. Жихор О.Б. Механізм реалізації політики інноваційного розвитку регіону / О.Б. Жихор // Науковий вісник НЛТУ України. – 2009. – Вип. 19.8. – С. 123–129.

5. Румянцев А.А. Некоторые аспекты развития региональной инновационной политики / А.А. Румянцев // Инновации. – 2001. – № 4–5. – С. 44–47.

6. Том'юк Т. Регіональна інноваційна політика як інструмент державного регулювання економіки / Т. Том'юк // Економіст. – 2002. – № 211. – С. 42–43.

7. Федотов Н.Г. Формирование региональной инновационной политики / Н.Г. Федотов, Л.Н. Панков, М.А. Фролова, В.Н. Королев // Инновации. – 2001. – № 4–5(41–42). – С. 41–44.

8. Федулова Л.І. Управління інноваційним розвитком регіону / Л.І. Федулова // Регіональна економіка. – 2005. – № 2. – С. 37–47.

9. Федулова Л.І. Концептуальні засади державної регіональної промислової політики в умовах інноваційного розвитку / Л.І. Федулова // Стратегічні пріоритети. – 2008. – № 1(6). – С. 112–119.

10. Яненкова І.Г. Організаційний ресурс інноваційного розвитку регіонів / І.Г. Яненкова // Бізнес Інформ. – 2008. – № 11. – С. 83–85.

Н.В. КУЗЬМИЧУК,

к.е.н., докторант, Національний технічний університет «Харківський політехнічний інститут»

Інтегральна оцінка рівня розвитку людського потенціалу регіону

Запропоновано методику розрахунку інтегрального показника розвитку людського потенціалу регіону. Згідно з цією методикою виконано оцінку розвитку людського потенціалу Харківської області у 2000–2010 роках та проаналізовано результати цієї оцінки.

Ключові слова: методика, рівень життя, індекс, інтегральний показник, аналіз, регіон.

Предложена методика расчета интегрального показателя развития человеческого потенциала региона. Согласно этой методике выполнена оценка развития человеческого потенциала Харьковской области за 2000–2010 годы и проанализированы результаты этой оценки.

Ключевые слова: методика, уровень жизни, индекс, интегральный показатель, анализ, регион.

The method of calculation of integral index of development of human potential of region is offered. In obedience to this method the estimation of development of human potential of the Kharkov area is executed for 2000–2010 and the results of this estimation are analysed.

Keywords: method, standard of living, index, integral index, analysis, region.

Постановка проблеми. Соціально-економічний розвиток регіону визначається досягнутим рівнем життя населення. Останнім часом дії уряду спрямовуються на недопущення зниження рівня життя (РЖ) населення [7, с. 6] як головного базису розвитку людського потенціалу регіонів. Тому питання, пов'язані з підвищенням життєвого рівня українського суспільства, вимагають все більшої уваги як з боку органів державної влади, так і глибокого аналізу та оцінки – з боку науковців. Показники динаміки РЖ населення регіону дають можливість судити як про характер і спрямованість соціально-економічних змін у цілому, так і про їхні соціальні наслідки для різних груп населення, що у кінцевому випадку надасть можливість органам місцевого самоврядування оперативно реагувати на ці зміни за допомогою бюджетних важелів для забезпечення рівного та ефективного розподілу бюджетних ресурсів.

Аналіз досліджень та публікацій з проблеми. Проблема оцінки життєвого рівня населення країни, зокрема